

AKuFF Hírmondó

Arbeitskreis ungarndeutscher Familienforscher
Magyarországi Németek Családfakutató Egyesülete
German Family Tree Researchers' Society in Hungary

IV. évfolyam, 14. szám

2008. szeptember 27.

Tartalom

Az elnök előszava	2
Kaptay György 1933-2008	3
Az Egyesület tagjainak bemutatkozása	4
Schauer István	4
Schauer István: A nagy utazás	7
Hunyady László: Kutatásaim a bécsi Hadilevéltárban	15
Dr. Pencz Kornél: Papok bajai német családokban	21
Új könyveink a könyvtárunkban	28
Új tagjaink / Elhunyt tagjaink / Utódaink	29
Arnold Ernő tagunk nyílt levele	30

**Magyarországi Németek Családfakutató
Egyesülete – AKuFF**

Alapítva: 2000

Postacím: 6500 Baja, Petőfi S. u. 56., Tel.: 06 20 32 66 397,

E-Mail: kornelpencz@gmx.net

<http://www.akuff.org>

Az elnök előszava

Az egyesület legutóbbi találkozója június 7-én Tarjánban valami egészen rendkívüli volt. Ha nyár, akkor szabadság, ez érvényesült azon a szép nyári napon is. Tarjánban a magyarországi németek egy mintatelepülését ismerhettük meg. A polgármester, Jelli János úr vezetésével megcsodálhattuk, mi mindent el lehet érni, ha együtt van a szív és az összefogás, és azt, hogy a németiségünk még megőrizhető. Még a szervezők részére is akadt meglepetés, a szőlőhegyi borkóstolás nagyvonalú és kedves ajándék volt a tagságunk részére.

Ez volt az AKuFF történetének leghosszabb egynapos találkozója, mert délután továbbmentünk Felsőgallára, ahol az ottani németiség múltját felidézõ kiállítás megtekintését követően a hosszú idő óta először előadott sváb lakodalmas részesei is lehettünk. Senki sem távozott éhesen, mert a bőséges tarjáni ebéd után még egy nagy adag csülköt is el kellett pusztítanunk.

Azt is megengedhettük magunknak, hogy a tagok három különbusszal érkezhettek a helyszínekre. Egyszer egy évben ez is megy...

Csak az volt a kár, hogy a találkozó kezdeményezője nem lehetett már jelen és rövidesen végleg el kellett őt búcsúztatnunk.

Az élet megy tovább, még kettő, előreláthatólag érdekes találkozó lesz idén szép helyszíneken. Amennyire sejteni lehet, a szakmai színvonal ismét magas lesz.

Vesszőparipám, de az egyesület számára már létfontosságú: már megint alig van anyag az újsághoz. Kérek ezért minden tagot, hogy legalább bemutatkozást írjanak. Remélem, hogy az eddig megjelent írások sikere végre bátorsággal tölti el a többieket, ahhoz, hogy maguk is írjanak. Jó példa erre a mai számunk, amelyben, ismét egy újabb tag aktiválta magát.

Tehát példát venni és munkára fel!

Dr. Pencz Kornél

**A következő találkozó várható helyszíne és időpontja:
Solymár, 2008. november 22.**

KAPTAY György

★1933.10.05.

†2008.07.25.

Sötéten látta a jövőjét, ő tudta, miért, mi csak sejtettük. A Pilisszentiváni találkozón mondta, amikor a tatai találkozó kiváló szervezéséért az AKuFF díszoklevelét megkapta: „Ha még élek, szervezek egy találkozót Felsőgallára, de csk akkor, ha több oklevelet nem kapok!”

Megtette! Utolsó hónapjaiban, súlyos betegen kezdte meg a tarjáni találkozót előkészíteni. Közölte velem a legfontosabb személyek nevét, a találkozó lehetséges helyszínét, a programlehetőségeket. Többet nem tehetett, az agydaganat visszavonulásra kényszerítette. De az ő útmutatásai alapján meg tudtuk rendezni a nagy AKuFF-napot Tarjánban és Felsőgallán. Gondolatban velünk volt. Többször felhívott, hogy minden jól halad-e. A hangja minden alkalommal gyengébb volt, de bízott abban, hogy még jelen lehet – ha jobban lesz. Aztután elmaradtak a hívásai, nem jelentkezett. A találkozó június 7-én egy vidám együttlété vált – annál rosszabb volt a hír, egy particédula: Kaptay György 2008. július 25-én életének 75. évében meghalt.

Hamvait utolsó akaratának megfelelően a Dunába szórták. Sokan gondoltak akkor rá, gyertyát gyújtva, vagy egy mezei virágot a Dunába dobva. Három jól sikerült találkozó: Kecskéd (együtt az ugyancsak elhunyt Jakobi Gyulával), Tata és Tarján-Felsőgalla őrzik meg számunkra, AKuFF-tagok számára őt, a személyiségét. Valóban nem adományozhattunk neki újabb díszoklevelet... AKuFF-tag volt utolsó lélegzetvételéig!

AZ EGYESÜLET TAGJAINAK BEMUTATKOZÁSA: Schauer István bemutatkozása

**Üköregapám, a szuloki születésű
(1842) Schauer György borovai
sírjánál (+1927) 2008-ban**

Cím: 8800 Nagykanizsa,
Munkácsy M. u. 20.
Telefon: 06/93 319-670
06/20 5361-259
Email: schaueristvan@freemail.hu

Nagykanizsán születtem, 1953-ban. Kanizsának van egy olyan városrésze, mely a XIX. században pár évre önként elvált Nagykanizsától, mert lakói úgy érezték, hogy a városrész aránytalanul részesül a közös javakból. Ebben a városrészben, azaz Kiskanizsán lakom születésem óta.

Az itt élő emberek között különös jelentősége van annak, hogy ki a „Tőgyökeres” és ki a „gyütt-ment. A tőgyökeresek ragadványnevekkel is büszkélkedhetnek, legalábbis a nagyszülők generációja. Kisiskolás koromban emlékszem, hogy mennyi „bajom” volt a kimondhatatlan és leírhatatlan nevem miatt. Egyszer például egy Knausz nevű társam fejtegette Pintér, Plandner, Godina, Gál és Gozdán nevű társaim előtt, hogy az én nevem, ellentétben az övékével nem magyar, mert az én apám „Krabociából” települt be. Valóban az én apám Szlavóniában, Verőce megyében született. Apám dédapja a szuloki születésű Schauer György és felesége az ugyancsak szuloki Brandmüller Regina még az 1870-es években vásároltak ott földet és telepedtek le új otthonukban a Virovitica melletti Borován. Apai nagyanyám apja Varga János és anyja Kutnyák Éva ugyancsak Somogy megyéből (Patosfáról, illetve Háromfáról) vándoroltak ki és telepedtek le Borován.

A II. világháború során a németek teljesen, a magyarok túlnyomó többségükben eltűntek a környékről. Az ő nyomaikat próbálom megtalálni Németországban, illetve az USA-ban.

Anyai nagyapám 1919-ben költözött Kiskanizsára öt Jáger Sándornak hívták és a Fehér megyei Seregélyesen született. Az ő nagyapjának a neve még Jáger volt és Máramarosszigetről indult el, mint vándor asztalos, hogy Budapest érintésével Seregélyesen kössön ki. Jáger nagyapám szintén asztalos volt, de nyakas magyar embernek tartotta magát, mint ilyen vívta ki a kiskanizsaiak bizalmát és vált „tőgyökeressé” „sáskaországban”. Az asztalos szerszámok neveit azonban haláláig csak a német nevükön ismerte. Anyai nagyanyám Szmodics nevének eredetét a Zala megyén belüli XIX. századi migrációval magyarázom. Ő ugyanis Muraközi felmenőkkel rendelkezett, de már az apját is ragadványnévvel illették a kiskanizsaiak.

Én az érettségi után a pécsi jogi egyetemre kerültem, de nem lett belőlem jogász, mert a harmadik év közepén otthagytam az egyetemet.

A Vám- és Pénzügyőrségnél helyezkedtem el. Végigjártam a ranglétrát, főiskolát végeztem munka mellett. A legmagasabb beosztásom a Vám- és Pénzügyőrség Zala Megyei Nyomozó Hivatal vezetése volt. Pénzügyi bűncselekményeket kellett felderíteni a rendszerváltás utáni zavaros vagyoni viszonyok között. Hálátlan feladat volt. Igazán örülök, hogy 2004. január 1. nyugdíjba mehettem. Nős vagyok, két felnőtt gyermekem van. Zsolti fiam azonban még Szegeden főiskolás.

Nyugdíjasként időnként festeni is szoktam, főleg üvegre dísztárgyakat. Legszívesebben azonban a levéltárakat szeretem böngészni. Ez a tevékenység hasonlít a nyomozásra annyiban, hogy aprólékosnak, kitartónak kell lenni. Viszont ha van eredmény, ha nincs, nem szorítanak a határidők.

Különbéle iskolai képzésben 8 évig tanultam németül, de ez sem volt elég, hogy a Rigó utcában – körülbelül 25 évvel ezelőtt – sikerrel vegyem az akadályt. Azóta pedig csak felejték. Pedig most lenne szükségem mindennél jobban a nyelvtudásra. Ugyanis életem legnehezebb „nyomozására” készülök. A horvátországi svábok II. világháború alatti és utáni sorsának dokumentumait keresem. Csak remélem, hogy az AKuFF-nál, melynek 3 éve tagja vagyok segítő kezekre találok.

A szlavóniai német családok családfakutatásánál a nehézséget az adja, hogy 1945-ben a partizánok összeszedték a plébániákon fellelhető anyakönyveket, és ismeretlen helyre vitték. A levéltárakban az anyakönyvek csak 1900 vagy 1903 évekig állnak rendelkezésre. Ezek tanulmányozhatók, de például fényképfelvétel nem készíthető róluk. A XX. századra vonatkozó anyakönyvek az anyakönyvi hivatalokban megtekinthetők, igazolások kérhetők, de csak saját jogon az érintett, vagy rokona részére. A Suhopolje-i

plébánián az 1950-es években az ottani papok megpróbálták a „kollektív emlékezet” alapján összeírni a partizánok által elvitt anyakönyvek adatait. Ezt nagycsaládonként logikus jelölésekkel készítették, de ezek nem teljes körűek. Megvan a borovai Schauer (Sauer) nagycsalád fenti módon készített összeírása. A horvát S megfelel a német Sch-nak. Tehát Sauernek és nem Szauernek ejtendő!

Az összeírások között üknagyszüleim (Schauer György 1842-1927, Brandmüller Regina 1846-) adatait nem találtam. A családi emlékezet szerint Schauer őseim a Fekete erdőből érkeztek Szulokra. Közvetlen bizonyítékokat még nem sikerült szerezni erre vonatkozóan.

Lehetséges, hogy Horb am Neckar környékéről jöttek. Viszont sok magyarországi Schauer érkezett a Bruchsal közelében fekvő Neibsheimből, illetve Wiesentalból. A közeljövő feladatainak tekintem ezen problémák megoldását is. **Egyesületbeli társaim ez ügyben nyújtandó segítségét ugyancsak köszönettel fogadnám.**

Az Egyesület kiadásában megjelent könyvek:

1. **Riszt András: Nagyárpád község családkönyve 1723-1945**
2. **Ament Andor: E L E K benépesítése a törökvész után (1724-1800)**
3. **Amrein Ferenc - Amrein Ilona - Auth Szilvia: A Baranya megyei katolikus települések Mecseknádasd és Óbánya családkönyve 1721-2007 - elfogyott!**

	<u>Áruk tagoknak</u>	<u>egyesületen kívülieknek</u>	<u>külföldre</u>
1.	3.000, - Ft	3.500, - Ft	25 €
2.	1.500, - Ft	2.000, - Ft	10 €
3.	4.500, - Ft	5.500, - Ft	30 €

+ postaköltség

A könyvek megvételével az AKuFF könyvkiadási tevékenységét támogatja!

Schauer István: A nagy utazás*

Egy ideje szokásommá vált, hogy régi idők sajtótermékeit böngészgetve újra és újra bebizonyítsam, ha másnak nem, hát csak magamnak, hogy a történelem itt közöttünk, helyben játszódik, melynek valamennyien alakítói és elszenvetői vagyunk. A minap átlapoztam a Nagykanizsán kiadott Zala nevű napilap 1945-46-os számait. Igyekeztem a 62 évvel ezelőtti „nagypolitika” főbb politikai áramlatait is feleleveníteni, hogy jobban megértsem a kor szellemiségét, ily módon könnyebben tudjak a „sorok között” is olvasni. Hogy átadhassam élményeimet, íme egy csokor a korabeli sajtó bombasztikus szalagcímeiből:

Berlin napokon belül elesik.

Kivonják a Jugoszláv katonaságot Ausztriából

Éhen halt egy ember a péküzemben

Újraindul a vasúti személyszállítás – heti két alkalommal – a Nagykanizsa

Budapest,

*a Nagykanizsa Pécs és a Nagykanizsa Szombathely vonalakon. A
tehervonatokon személyeknek utazni tilos!*

E mellett az újság tele volt főleg kisemberek, falusi parasztok, mesteremberek, köztisztviselők neveivel, akiknek sorsáról a helyi Igazoló Bizottságoknak kellett döntenie.

A Zala 1946.01.29-i és 02.01-i számában megjelent két cikk különösen felkeltette az érdeklődésemet. Az első „Hulla a sínek között” címmel szűkszavúan arról számol be, hogy a nagykanizsai vasútállomáson az 54 éves Tiller Magdolnát holtan találták, aki természetes halállal halt meg a Jugoszláviából Magyarországon át Németországba szállított „svábok” közül. Ezért őt a sínek között hagyták. A rendőrség bűncselekményt nem állapított meg.

A második egy lélegzetvétellel hosszabb cikk, melynek címe: Lelőttek egy svábot és egy magyar asszonyt Murakeresztúron. E cikkből megtudható, hogy a murakeresztúri vasútállomásra Jugoszláviából marhavagonokban svábok érkeztek. A vonatról egy sváb férfi – bizonyos Kern Róbert honogranci

* Miután Jorge Semprun ismert regényének magyar címe „Nagy utazás”, a különbözőséget a névelő hozzáadásával egyértelműsítettük a fordító észrevételére.

földműves – ivóvíz szerzés céljából leszállt, míg egy helybéli asszony élelmet akart a marhavagonba beadni, de mindkettejükre egy ott strázsáló „ismeretlen” magyar határőr rálőtt. A súlyos, illetve életveszélyes sérülteket a nagykanizsai kórházba szállították. A rendőrség megkezdte az ügy kivizsgálását. A vizsgálat eredményeiről azonban a nagyérdemű nem értesülhetett. Igaz az újságíró megelőlegezte a vizsgálat eredményét, miszerint a lövöldöző minden bizonnyal a nyilas világból itt felejtett katona, aki ez irányú „tapasztalatát” a zsidók deportálásakor szerezhette!

A szóban forgó napilap meteorológiai jelentéseiben havas-, illetve ólmos esőt és a fagy erősödését jósolta a januári, illetve februári napokra.

A fenti két cikk olyannyira felkeltette az érdeklődésemet, hogy elhatároztam levéltári kutatásokkal, helyszíni tájékozódással, Internetes böngészéssel kísérlem meg a valóság tényszerű feltárását. Az eredmény korántsem teljes körű, a magam részéről, pedig nem tekintem befejezettnek a kutatást.

Murakeresztúr határfalu a Mura folyó bal partján Nagykanizsától 15 km-re. A falu lakossága horvát nemzetiségű, akik a kérdéses időszakban kizárólag földművelésből, illetve vasúti alkalmazottként tudtak megélni. Római katolikus vallásukat ma is sokan komolyan veszik és mindig is testvérüknek tekintették a „túlparton élőket”.

1946. január közepe táján a túlpartról fűtetlen marhavagonokból álló vonatszerelvény érkezett, elgyötört, többségükben nagyon idős emberekkel.

De kik is voltak ezek a senkinek sem kellő emberek, mi volt a bűnük, amiért ilyen súlyosan kellett lakolniuk?

Ha röviden akarok válaszolni, akkor azt kell mondanom, hogy német ajkú alsó-stájerok (Deutsch-Untersteirer) voltak, „bűneikről” pedig az AVNOJ törvények tényállásaiban olvashatunk. A bővebb válasz körülbelül így summázható:

Stájer „ország” területének déli részét az 1920-as st.-germain-i békeszerződés értelmében a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolták. Természetesen ugyanez történt Ausztria Karintia tartományának déli részével is.

Az elcsatolt stájer területekkel (a Révai Nagy Lexikon szerint) 514.074 fő is az új szláv államalakulat polgára lett. Ekkor a délszláv utódállamban körülbelül 600.000 népi német (Donauschwaben) élt zömében Szlavóniában, Szerémségben, és a Vajdaságban. 74.000 alsóstájer és 15.000 gottscheer élt Szlovénia területén.

A délszláv királyság a wilsoni kisebbségekre vonatkozó elveket éppen úgy nem valósította meg, ahogy azt a románok sem tették az erdélyi magyarokkal.

1941 és 1945 között az Ausztriától elcsatolt területek visszakerültek a III. Birodalomhoz. 1943-ban Bihácson és 1944-ben Jajcén ült össze egy úgynevezett partizán parlament szerb-horvát rövidítéssel AVNOJ melynek jelentése: Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács. Tito „híveinek” a száma ez idő tájt a 17 milliós Jugoszláviában nem volt több 1 milliónál. Tehát a „partizán parlament” nem volt népképviselési alapon szervezve. Működőképességét fegyverek erejébe, de még inkább a szövetségesek győzelmébe vetett bizalom táplálta. „Törvénybe” foglalták minden német – legyen az népi, vagy birodalmi – kollektív háborús felelősségét, mely minimum a jugoszláv területeken fellelhető vagyonának, illetve állampolgárságának elvesztését jelentette. Ezt 1945. június 9-én a törvény 30.§-a mondta ki!

Aki elszökött az országból az „ráutaló magatartással” ismerte el ezt a felelősséget és viselte az elkobzás következményeit. A „törvény” felsorolta a jugoszláv államot alkotó nemzeteket, akik között nem szerepeltek sem a németek, sem a magyarok, sem az albánok.

Akik a háborúból nem Tito oldalán vették ki a részüket, vagy verbálisan más véleményen voltak azokra mindezekén túl a kivégző osztag is várt. A német ajkúak közül körülbelül 315.000 fő „önként” elmenekült az országból. Ezeknek a kisebbsik hányada volt csak, akik például a „Prinz Eugen” SS önkéntes gránátos hadosztályban, vagy valamely másik, németbarát jugoszláviai hadseregben, például a szlovén fehér gárdában, a horvát usztasában, vagy a domobránoknál szolgáltak. Menekülésük a visszavonuló német és németbarát hadseregek demoralizált egységeinek oltalma alatt, pánikszzerűen történt.

A menekülők többsége békés civil – köztük sok öreg, nő és gyerek – volt. Az életükért versenyt futó német ajkúak egy része, bár elérte az angol megszállási zónához tartozó ausztriai Bleiburgot, mégis osztozniuk kellett annak a körülbelül 200.000 horvát sorsával, akiket Patrick Scott angol tábornok szolgáltatott ki 1945. május 15-ét követően Milan Basta szerb partizánvezérnek. Az eredmény Bleiburgtól, Drávogradon, Pesnicán, Slivnicán a szlovén Alpok erdőségeinek rengetegjén át egészen Kocevski Rogig, illetve a horvátországi Samoborig található, az 1990-es években feltárt tömegsírok.

A partizán múlttal nem rendelkezők, illetve nem a jugoszláv államot alkotó nemzetiségek tehát bölcsen tették, ha nem várták be Titoék jogszolgáltatását és önként távoztak. Nagyon sokan azonban szülőföldjükön

maradtak. 1945. május 9-e után körülbelül 195.000 népi német 20.000 alsó stájer és néhány ezer gottscheer maradt Jugoszláviában. 1944 októberétől 1945 közepéig a német ajkúakat pusztán, azért mert németek bestiális kegyetlenséggel irtották korra és nemre való tekintet nélkül. A magyar közvélemény előtt az utóbbi 10-15 évben váltak szélesebb körben is ismerté a magyarok ellen Újvidéken elkövetett mészárlások. A jugoszláviai német lakosságot ez a fajta terror nagyságrendekkel nagyobb mértékben érintette. Ilyen vérengzések voltak többek közt Szabadkán, Feketicsen, Bácsón, Filipovon, Pardanjban, Kikindán, Pancsován, Brestovacon, Kovaccsán, Vukováron, Mitrovicán. Azon német ajkúaknak, akiknek sikerült elkerülniük a pogromokat jog- és vagyon fosztottan munkatáborokba kerültek. A népi németek többségét a román határszélre Rudolfsnadra/Knicanin, vagy Gakovora, Batschki Jarekre, Valpovora, Djakovora vitték, míg a szlovéniai stájereket, karintiaiakat Celje/Cilli és Ptuj/Pettau környéki munkatáborokban (Teharje/Tüchern, illetve Strnisce/Sterntal) rabszolgaként dolgoztatták minimális ellátással nem ritkán halálra. A táborok működését 1947-48 folyamán számolták csak fel.

A Murakeresztúrra toloncoltakat valójában az ausztriai Murk, Radkersburg, illetve a Gora Radgona környéki szlovén falvakban -(Fratendorf=Vratja vas, Graben=Grabe, Rosshof=Konjisce, Proskersdorf=Drobtinci, Abstall=Apace, Absberg=Podgorje, Schöpfendorf=Sepovci, Lugatz=Lokavec, Marchersdorf=Mahovci, Seibersdorf=Siberici, Anblick=Pogled, Miethsdorf=Stogovci, Sögersdorf=Segovci, Frattenberg=Vratji, Trassenberg=Drazen vrh, Rosengrund= Rozengrunt, Wiesenbach=Trate, Wölling (Maria Schnee)=Velka (Marija Snezna), Haseldorf=Lesane, Schirmdorf=Crcici stb) szedték össze az utolsó nagy németellenítési akció eredményeként. Ez a tisztogatás 1946. január első felében kezdődött. Az Abstaller medencében 1946.01.13-án Prekmurjeban = Murántúlon 1946.01.14-én.

A kollektív büntetés ezen formája 43 marhavagonba zsúfolt, 3000-nél is több többségében nagyon idős vagy nagyon fiatalot jelentett. A Hadtörténeti Levéltár iratai között a 3. honvéd kerületi parancsnokság (Szombathely) 1946 januári szám nélküli helyzetjelentése „A jugoszlávok által foganatosított kitelepítésekkel kapcsolatban beszerzett hírek” címmel a következőképpen írja le ezt a tisztogatást:

„A partizánok gépkocsival jártak házról-házra és egész éjszakáig szedték össze a megbízhatatlan elemeket. Az egyes lakásokba több fegyveres partizán jött be (6-7 fő) és minden rendelet vagy parancs felmutatása nélkül elvették a

személyazonossági okmányait, okleveleiket, irataikat, majd 10 percnyi időt engedtek arra, hogy összecsomagolhassanak annyi holmit, amennyit ki-kí maga, gyalogmenetben el tud vinni. Sürgetéssel arra törekedtek, hogy minél kevesebb holmit vigyenek magukkal. A szebb és értékesebb holmikat nem engedték elvinni. Pénzt csak 600 dinárt hagytak náluk, de azt is becsesérték 600 márkára. A lakást lepecsételték és az autókkal a vasútra gyűjtötték őket. Eredetileg azokat a német származásúakat kellett volna összeszedniük, akik 1941-ben a kultúrbund tagjai voltak. Viszont ezzel az ürüggyel összeszedték a magyarokat is, illetve a kiknek a hozzátartozóik be vannak zárva, meghaltak az internálásban, vagy kivégezték őket, vagy halálra vannak ítélve. A tél folyamán (decembertől kezdve) kb. 6-7 szerelvény kultúrbundista érkezett a magyar határra Őrihodos, Dávidháza tájára. Itt a vagonokból kirakták őket, majd erős kísérettel a magyar határig kergették őket. Levegőbe lőtt sorozatokkal riasztották őket, úgy hogy a csomagjaikat hátrahagyva futottak át a magyar területre. A szalafői erdőben tanyáztak 2-3 napig, innen a magyar hatóságok gondoskodtak róluk, Németországba szállították őket. Ezek között magyarok nem voltak. Magyarok csak a január 14-i összeszedésben voltak. Útvonaluk: Muraszombat, Luttenberg, Ormoz, Csáktornya, Kotor, Murakeresztúr, Nagykanizsa, Szombathely, Sopron. Bécsben a szerelvényt az angolok nem vették át és visszaküldték az egész szerelvényt Jugoszláviába. Az összefogások most is tartanak, melyet az OZNA (nemzet biztonsági szervezet) partizánok végeznek. Mindezek a megtorló intézkedések azért történnek, mert a vend vidék a közelmúlt választásai alkalmával Tito ellenes magatartást tanúsított. A tisztogatásról a döntés január 2-án megszületett és a tervek szerint áprilusra fejeződik majd be. A hangulat a magyarok között rendkívül elkeseredett. De elkeseredett a vend ajkú bennszülött lakosság is, hiszen a vendek nem tudják, hogy mikor kerül rájuk a sor.”

Az angolok kezdettől fogva dédelgették azt az elképzelésüket, hogy az 1941-ben Londonba menekült emigráns jugoszláv kormány Tito alternatívája legyen a háború utáni Jugoszláviában. Az angolok el is érték, hogy a Londonból kibicelő Subasicot Tito maga mellé vegye az első ideiglenes kormányába. Subasicnak azonban Titoval szemben semmi esélye sem volt. 1945.11.25-én nemzeti tanácsválasztást tartottak az Abstaller medence osztrák oldalán, ahol a baloldal - szociáldemokraták, kommunisták összességében sem szereztek meg a 15%-ot . Jugoszlávia északi szomszédja tehát „reakciós” maradt Titoék szemében, mely megpecsételte a szlovéniai német ajkú lakosság sorsát is.

A jugoszlávoknak azonban nem sikerült elérni, hogy az osztrák határ közelében összegyűjtött „ellenzékiet” rövid úton a közeli Ausztriába szállítsák. Ebben minden bizonnyal szerepe volt a stájerországi angol haderő jelenlétének, akik szemében mégsem volt elfogadható a népesség átköltötésének ez az akkoriban egyébként nem ismeretlen balkánian benesi formája. A jugoszlávok tehát úgy döntöttek, hogy az orosz megszállási övezethez tartozó Magyarországon keresztül a négyhatalmi megszállás alatt álló Bécsbe szállítják a számukra nemkívánatos személyeket. Az igazsághoz azonban az is hozzá tartozik, hogy a szlovén osztrák határ közelében élő két nyelvet beszélő lakosságot mindkét oldalon, már a két világháború közti időszakban is ferde szemmel nézték. Ők voltak, akiket Jugoszláviában csak „Nemski”-nek, míg Ausztriában elszlávosodott, nem teljes értékű németnek „Windischen”-nek neveztek.

Az OZNA cselhez folyamodott, amikor január 10-én egy viszonylag kisebb létszámmal, 264 fővel a murakeresztúri állomásra megérkezett az első szállítmány. A szerelvényt kísérő partizán százados segítséget kért, mondván, hogy a jugoszláv vasúti vonalak háború alatti megrongálódása miatt nem alkalmasak arra, hogy közvetlenül Ausztriába szállítsák vissza azokat az osztrákokat, akik még 1941-ben telepedtek le Szlovéniában. (Radkersburgnál valóban használhatatlan volt a vasúti Mura híd.) Az osztrákok egyébként átvennék a szállítmányt, de ennek bizonyítására okiratokat nem tudott mutatni csak a szállított személyek névsorát. A murakeresztúri határvadász őrs konzultált a helyi határrendőrséggel, majd a nagykanizsai határrendőrséggel, akik megkérdezték a soproni határrendőrséget, hogy valóban fogadják-e az 1941-es visszatelepülő osztrákokat az osztrák hatóságok. A válasz igen volt. A vonat pedig már roboghatott is tovább egyenesen Bécsig.

Ezt a trükköt a jugoszlávok január 14-én 670 emberrel, míg január 16-án 2224 emberrel tették meg. Összesen tehát 3158 embert vittek ki Bécsbe. Murakeresztúr és Nagykanizsa között a honvédség, Nagykanizsa és Sopron között a határrendőrség is kísérte a szerelvényeket.

Bécsből az angolok 1114 főt ugyanazon az útvonalon két vonatszerelvényvel visszairányítottak Jugoszláviába. Murakeresztúron azonban továbbhaladás megakadt, mert a jugoszlávok hallani sem akartak az 1114 fő visszavételéről.

1946. január 25-én tették ki Tiller Magdolna holttestét a nagykanizsai vasútállomáson, úgy ahogy azt a „Zala” megírta, csak nem Németország felé tartott a vonat, hanem

Jugoszláviába. A vonatot kísérő jugoszláv személyzet a partizán százados és néhány állítólagos gondozó és orvos sietve visszautazott Kotorba (Kotoriba), pont akkor, amikor az itt hagyottak között vérhas és tífuszjárvány tört ki. Ráadásul minden élelem nélkül voltak. A főhatóságok (Honvédelmi, Belügyi, Külügyi minisztérium) pedig lázas bűnbakkeresésbe kezdtek. Ki, mikor, milyen engedélyek alapján engedték a vonatok beléptetését. A visszaútnál az őrzést úgy írták elő, hogy lehetetlen legyen bárkinek is Magyarországon maradni. A menekültek ételmezését és orvosi ellátását a helyi (nagykanizsai) közigazgatási szervekre bízta. Közben helyi és a Kormányzati szervek szintjén is megpróbálták a jugoszlávokat jobb belátásra bírni.

A Honvédelmi Minisztériumba 1946.01.28-én 21.00 órakor az alábbi jelentés érkezett:

„A Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről Nagykanizsáról orosz katonai küldöttség járt Zágrábban a szállítmány Jugoszláviának történő átadása végett, de tárgyalások eredményre nem vezettek. A szállítmány őrzésére rendelt karhatalmi járőr a szállítmány egy tagjával szemben fegyverét használta.” A Honvédelmi Minisztérium ezen tartalmú jelentését is átadta Nikolajcsuk ezredesnek a SZEB katonai osztály határügyi előadójának január 29-én, aki 2-3 napon belül megoldást ígért. A megoldás, ha ezt a kitoloncoltak szempontjából megoldásnak lehet nevezni, csak február 10-én 10.30 órakor következett be. A jugoszlávok engedve a diplomáciai nyomásnak csak ekkor engedték vissza az általuk elüldözötteket. (Fenti adatok a Hadtörténeti levéltár 4611. eln. kat. o.-1946, benne a 3496. eln. vk-1946 és az 5402. eln. kat. o.-1946 benne a 3963. eln. vk. -1946 számú ügyirataiban szerepelnek. Levéltári jelzete: HLMN VIII.1-a).

Folytatjuk

németre fordította dr. Csordás Jenő
lektorálta: Jürgen Pentz

A lektor két megjegyzése:

*„A délszláv királyság a wilsoni kisebbségekre vonatkozó elveket éppen úgy nem valósította meg, ahogy azt a románok sem tették az erdélyi magyarokkal.”
Nos, valóban sem Romániában, sem Jugoszláviában nem valósultak meg a két háború közti időszakban – összevetve azonban Magyarországgal, ahol a*

kisebbségi jogokat bakancssal tiporták, a szituáció ezeknél még mindig összehasonlíthatatlanul jobb volt. A mi felsőbácskai falunkban (akárcsak a Baranya, a Bácska is az első világháború végétől 1921-ig a "Szerb-Horvát-Szlovén Királyság" része lette) e három év alatt valamennyi kiírás német volt, német volt az oktatási nyelv (eltekintve heti két óra szerbhorváltól), és a községi hivatalban a hivatali nyelv is (!) német volt. 1921-ben a magyarok visszajöttek, és rögtön az első napon a német táblákat el kellett távolítani és magyarral pótolni, azonnal csak magyarul lehetett oktatni (kivéve heti két óra németnyelv-oktatást – és ezt nevezték Magyarországon "nemzetiségi tanügynek"). A hivatali nyelv persze kizárólag a magyar lett.

A murakeresztúri halottakhoz: Nem maradt abba a cikkben említett halottak számánál. Ténylegesen a 16 nap alatt, amíg a vagonok Murakeresztúron a rettentő hidegben álltak, 77 ember fagyott meg vagy halt éhen – miután a lövészkommandót és utána a koncentrációs tábor poklát a szlovéniai Sterntalban túlélték. A Jugoszláviába való megérkezésük utána túl élőket gyalogosan az osztrák határ felé hajtották.

Felhívjuk tagjainkat, hogy amennyiben lakó- vagy származási helyükön segítséget tudnak nyújtani egyesületi találkozó megszervezésében, jelentkezzenek.

Feltétel, hogy 50-70 személy részére elegendő hely legyen, valamint az étkezési lehetőség biztosított legyen.

Jelentkezni az egyesületi találkozókon személyesen, vagy írásban dr. Pencz Kornél elnöknel lehet.

Szeretnénk, ha találkozóinkat hosszabb időre előre meg tudnánk tervezni, hogy a tagjaink az egyéb programjaikat ennek megfelelően tudják alakítani.

Hunyady László: Kutatásaim a bécsi Hadilevéltárban (Kriegsarchiv)

Gyakorlati tanácsok a levéltári kutatáshoz

A bécsi kutatásaimat Burg Péter katonarvos ősömnök köszönhetem. Péter Brassóban született szász családban. Édesapja evangélikus lelkész volt és egyben a Honterusz gimnázium iskola titkára az 1700 évek elején. Fia 1744-ben belépett a Habsburg Hadseregbe és 34 évig először felcserként, majd katonarvosként szolgált a No. 13 gyalogezrednél. Ezekkel az ismeretekkel kerestem fel a Hadilevéltárat Bécsben.

A Kriegsarchiv az Osztrák Állami Levéltár része <http://www.oesta.gv.at/> Erdbergben, Bécs 3. kerületében a Nottendorfer Gasse 2 szám alatti modern épületben található. Földalattival könnyen megközelíthető a U3 vonalon Erdberg elnevezésű állomásnál történő kiszállással. Nyitva tartás 9-17 óráig illetve pénteken csak 13 óráig.

A beiratkozással kell kezdeni, ahol heti (5 napos), havi (20 napos) és éves bérletek kaphatók 7, 15, illetve 30 EUR ellenében. A földszinten található a gardrob szoba, ahol visszakapható 2 EUR pénzérme ellenében a szekrénybe mindent be kell tenni, mivel csak laptopot, papírt és ceruzát lehet az olvasóterembe bevinni. Az olvasóteremben pénzbedobós másológép áll a rendelkezésre, fotózni nem engedélyezett. A kutatáshoz célszerű előre felkészülni és az anyagot is legalább egy héttel hamarabb E mail-en kapost@oesta.gv.at megrendelni, különben az első kutatónap elvész. Segédkönyvek minden témával kapcsolatban bőven állnak a rendelkezésre. Első alkalommal névre szóló kutatólapot állítanak ki, ami majd tartalmazni fogja a további kutatások valamennyi adatát. Minden megrendelt anyagról külön megrendelő lapot (Bestellscheine) kell készíteni. A megrendelt anyagot az olvasóterem melletti helységben a kutatólapon megadott számú fach-ba teszi be a raktáros. Az anyagot úgy adják ki, hogy a beiratkozáskor adott kis kártyán az 5 illetve 20 kutatónapból egy alkalmat lepecsételnek, ezzel igazolva az aznapi használatot. A kutatás végén a kutatott anyagokat (egyszerre csak egy anyag vihető át az olvasóterembe) a helység asztalára kell letenni és közölni, hogy további kutatásra igényt tartunk-e. Ha igen, akkor 4 hétig rendelkezésünkre visszatartják az anyagot. A kutatáshoz jó német nyelvtudás és a kurrent írás (régí német írás) ismerete szükséges.

Szakmai segítséget egyrészt az 1926-os Badeni Egyezményben foglaltaknak megfelelően a levéltárhoz delegált magyar történészek nyújtanak Dr. Hermann Robert úr és helyettese Dr. Balla Tibor úr, illetve a Levéltár szervezetének megfelelően a témafelelős osztrák levéltáros. A személyi anyagoknál Frau Dommanich Renate, katonai anyakönyveknél Herr Taferner Karl, katonai oktatási és bírói anyagoknál Frau Josipovic Marijana a referens.

Az épület első emeletén van a Könyvtár. Nyitva tartás szerdán 13-tól 18 óráig a többi napon 9-től 13 óráig.

A Levéltár nem teljes körű ismertetése

A bécsi Kriegersarchiv (Hadilevéltár) egy kincsesbánya a családfakutatók részére. A Habsburg Birodalomban alig volt olyan család, ahol valamelyik családtag ne szolgált volna a hadseregben.

Talán a legfontosabb könyvek az *Udvari Haditanács (Hofkriegsrat HKR)* index és protokoll könyvei. Az Index könyvek 1557-1848 között évente, betűrendben kerültek lerakásra, ahol névre, egységre, helysége, szakkifejezésre lehet rákeresni. Ha sikerült, pl. egy személy nevét megtalálni az *Index* könyvben, a *Protokoll* könyvben megtalálható az illető ügyének rövid összefoglalása. Az ügyiratszám alapján az irat is kikereshető, de mivel az iratok túlnyomó része az idők folyamán selejtesítésre kerültek, így kicsi a valószínűség, hogy iratot találunk.

A HKR könyvek folytatásaként a Hadügyminisztérium (*Kriegsministerium KM*) könyveiben kutathatunk 1848-1918 (-1931) közötti időszakra. A kutatási módszer megegyezik a HKR könyvekével, azzal a különbséggel, hogy itt 1914 nyarától minden irat megtalálható, kivéve azokat az iratokat, amelyeket a Monarchia bukása után az utódállamoknak átadtak. A HKR és KM könyvekben főként a tisztek, altisztek ügyeit találhatjuk meg. Egyszerű katonákról adatok csak abban az esetben találhatóak, ha pl. kitüntették, vagy fegyelemsértésért elítélték őket.

Személyi anyagokat elvéve már a XVII századból is találhatunk, pl. Katonai anyakönyvekben (*Militarmatrikeln*), de részletesebb adatokat inkább az 1740-es évektől kereshetünk ki a katonai egységenként vezetett könyvekben.

Ha egyszerű katonák után kutatunk egyik lehetőségünk a Mustralistákban (*Musterlisten ML*) és az Állomány táblázatokban (*Standestabellen ST*) végzett kutatások. A ML-ben félévente illetve évente minden katonai személy összeírásra került 1740-1820 között. Ezek a listák tartalmazzák a családi és

keresztnev mellett a beosztást, születési helyet, az illető személy korát, vallását, családi állapotát, civil foglalkozását, gyermekei nevét, korát, katonai életpályáját.

Az ST-ben egységenként, havonta a változások kerültek átvezetésre, de ezek mellékleteként vezetett Toborzó lista (*Assentlisten AL*) és Áttételi lista (*Transferierungslisten TL*) az esetleg a ML-ben hiányzó adatokat pótolhatják.

1820-ban a nyilvántartási rendszeren változtattak és bevezettek egy új katonai személyi nyilvántartást, a Törzslapok vezetését (*Grundbuchblatt GB*). Ez a nyilvántartási rendszer egészen 1918-ig maradt érvényben. Sajnos az utódállamokkal kötött szerződés értelmében csak azoknak a személyeknek az anyaga maradt a Kriegsarchivban, akik a k.k. Hadseregben szolgáltak, illetve a k.u.k. seregben, és Monarchia felbomlása után az Osztrák Köztársaságban állampolgárságot kaptak. A többi személyi anyagok az utódállamokhoz kerültek, és ott általában megsemmisültek. Érdekes módon a cseh, morva és sziléziai személyi anyagok egy része nem került átadásra és így megmaradt. A GB személyi anyagok lényegesen több információt nyújtanak, mint a ML-ek.

Egy másik kutatási lehetőség minden rangú katona után a már említett Katonai anyakönyvek (*Militärmatriken*) 1633-1938 között. Egységenként illetve katonai kórházakként vezették a születési, házassági és elhalálozási anyakönyveket. Három nagyobb folyamatosan kutatható egység áll a rendelkezésünkre; az 1815-1920 közötti anyakönyvek, az első világháború anyakönyvei, ehhez index könyvek is készültek és az Osztrák Köztársaság hadseregének anyakönyvei 1923-1938 között, amihez szintén indexkönyvek állnak rendelkezésre. Meg kell jegyezni, hogy személyiség védelmi okokból Ausztriában 100 év a védelmi idő, tehát most csak az 1907 előtt elhunyt katonák anyakönyvei kérhetők ki. A keresett személy katonai egységének azonosításához nélkülözhetetlen Otto Kasperkowitz könyve *Dislokations-Verzeichnis des k.u.k. Heeres und der k.u.k. Marine, 1649-1914*. Ha tudjuk, hogy keresett ősrünk 17 éves kora után melyik helységben lakott, a könyvben megtalálhatjuk annak az egységnek a számát, ahova besorozhatták.

Az utódállamokba került GB-ok hiányát némileg pótolják az első világháborúban a k.u.k. kórházakban vezetett Beteglapok (*Krankenvormerkblätter*) megléte. Minden az első világháborúban kórházba került katonáról készült nyilvántartó lap a beteg személyi adataival. Maguk a beteglaphoz tartozó akták szintén átadásra kerültek az utódállamok levéltárainak és elvesztek. Ennél még jobban használható az első világháború Veszteséglistája (*Kriegsverlustelisen*), ahol abc-be szedve a kórházakban

elhunyt, fogságba került és a fronton meghalt közös hadsereg katonáiról kaphatunk adatokat. Létezik egy nyilvántartás a Hadi temetőkről, a Katonasírokról is (*Kriegsgräberakten*), amihez egy hat kötetes index könyv készült. Ennek 6. kötete tartalmazza a Magyarországon (Felvidéken és Erdélyben) eltemetett katonák neveit. Kutathatunk a k.k., k.u.k., a Landwehr és a Honvéd egységeinél kitüntetésre felterjesztett katonák aktáiban is (*Belohnungsakten*). Továbbiakban rendelkezésünkre állnak a katonai bírói anyagok (*Militärgerichtsarchiv*), a 12 évnél tovább szolgáló és állami alkalmazásba került tiszthelyettesek (*Unteroffizierssertifikate*) nyilvántartása. Ezek a katonai összeírások, sajnos csak a mai Osztrák Köztársaság területére vonatkozóan vannak meg.

Ha tisztek és katonai alkalmazottak után kívánunk kutatni lényegesen több adathoz tudunk jutni a Minősítési jegyzékekben való kutatással. Ezeket a fondok 1823-1859 között *Conduitelisten* (CL) és 1869-1918 között *Qualifikationslisten* (Quall) névvel szerepelnek. A CL az ML-hez hasonlóan katonai egységenként évenkénti bontásban kutathatók, még a Quall esetében a személyek abc-be vannak rendezve. Ezeknek a listáknak az volt az értelmük, hogy az osztrák hadvezetés tisztában legyen tisztjeinek tudásával, képességével. Így olyan adatokat is tartalmaznak a személyi anyagok, hogy az illető milyen nyelveken beszél, milyen fizikai és szellemi képességekkel, speciális tudással, ismeretekkel rendelkezik. De érdekelt a hadvezetést, hogy az illető szereti-e az alkoholt, szerencsejátékot, vannak-e adósságai.

Ha nem ismerjük a keresett személy alakulatszámát, használhatjuk a Katonai sematizmusokat (*Militärschematismus*) (1790-1918), ahol a sematizmusok 1819-től már névindexel is rendelkeznek.

Interneten Klimó Theca, Hadtörténeti Múzeum és a Google Books lapokon több év is elérhető! Kutathatunk katonatiszt őseink után a Katonai hagyatékok, adomány listákban (*Militärische Nachlässe, Donationen NL*), a Tartalékos tisztképző tanfolyamok tanulói között (*Reserveoffiziersschulen ROS*), de számtalan további forrás is a rendelkezésünkre áll, pl. Nyugdíjas katonák, özvegyeik, árváik könyvei (*Pensionsbücher 1749-1920*). Végrendeletek, hagyatékok iratai (*Testamente und Verlassenschaften 1639-1771*), tisztek Házassági kaució listái (*Heiratskautionen 1755-1918*), Katonai akadémiák, iskolák (*Militärerziehungs- und Bildungsanstalten 1717-1919*), Monarchia tengerészeinek (*Kriegsmarine*), Légjáró egységeinek (*Luftfahrtruppen*) személyi anyagai.

A Levéltár számomra legcsodálatosabb része a Könyvtár cc 800 000 könyvével. Minden k.k. k.u.k., Landwehr és Honvéd egységről irt megemlékezés összefoglaló mű szabadpolcon hozzáférhető. Könyvek készültek, pl. a Mária Terézia katonai rend kitüntetteiről, de a Bécsújhelyi Mária-Terézia Katonai Akadémia, katonai Műszaki Akadémia végzett növendékeiről is. Ha valakinek bécsi őse van, rendelkezésre áll a Lehmann 1858-tól, amiben valamennyi Bécsben élő háztulajdonos, bérelő megtalálható névre és címre való rákeresési lehetőséggel. Gundacker úr Bécs és környéke házassági bejegyzéseinek indexkönyve mellett természetesen minden katonai és állami sematizmus, folyóirat, nemesi családok évkönyvei megtalálhatók. A fotózás itt engedélyezett!

A Staatsarchiv Könyvtár állományában a <http://www.opac.bka.gv.at/F?RN=482253147> címen kereshetünk, és elektronikus levélben rendelhetünk érkezésünk időpontjára könyvet a stabpost@oesta.gv.at címen.

Talán még egy lényeges információ, hogy Mormonok lefilmezték a Kriegsarchiv családfakutatáshoz használható fondjainak nagy részét, és így ha egy kicsit körülményesen is, de kutathatók az anyagok Magyarországon a Mormonok olvasószobáiban is.

Egy a XVIII. századra vonatkozó genealógiai kutatás

Ezek után tanulságként be szeretnék számolni Burg Péter ősöm utáni kutatásaimról. Mivel a XVIII századra vonatkozóan három sikerrel kecsegtető kutatási lehetőség van az Udvari Haditanács (HKR) évenként és betűnként szépen bekötött könyvei, a katonai anyakönyvek, és a Mustringlisták (ML) illetve Állomány táblázatok (ST), ezekkel kezdtem kutatásaimat.

Kikértem 1744-1778 közötti B betűs HKR index könyveket (35 db) és a könyvek végén található névsorokat végigböngésztem Burg ősömet keresve. A találatokat a mellettük szereplő iratszámokkal kijegyzeteltem. Sajnálattal kellett megállapítanom, hogy csak egy-két irat maradt fenn az osztrák hivatalnokok 1930-as években lelketlenül végzett selejtesítése miatt. Az iratszámok alapján kikerestem a kikért protokoll könyvekből Burg ősömről vonatkozó bejegyzéseket, ahol röviden szakszerűen összefoglalva olvashattam az elveszett iratokban foglaltakat. Csodákat találtam. Például megtaláltam azt a bejegyzést, hogy ősöm a Hadseregben rekatolizált (evangélikus lelkész papa ellenére), ami magyarázatát ad arra vonatkozóan, hogy Erdélyben Berethalmon született

gyermekai anyakönyvi bejegyzéseit miért nem találtam meg az evangélikus anyakönyvekben.

A katonai anyakönyvekkel gyorsan végeztem. Tafner úr az anyag referense közölte, hogy a No. 13 gyalogezred katonai anyakönyvei csak az 1700 évek végétől vannak meg, így őszám házassági és gyermekai születési bejegyzései nem kutathatók. Személyes jogokra hivatkozva különben is csak nála tekinthetők be az anyakönyvekbe könyvenként 18 EUR befizetése ellenében.

Maradt a harmadik hatalmas anyag a Mustralisták és az Állomány táblázatok. A Habsburg hadseregben évente egyszer, később kétszer összeírták a hadsereg minden katonáját ezredenként pontosabban zászlóaljanként és századonként. Ezek a Mustralisták. Kikértem a No. 13 gyalogezred ML anyagát évente, dobozokban szintén az 1744-78 időszakra vonatkozóan. Mivel a felcserek (orvosok) az ezred törzsénél voltak alkalmazásban hamar megeltem Burg őszám helyét az összeírási lapok között és ezeket évente lekövetve végig tudtam követni katonai pályafutását. Az ezreddel együtt hol Sziléziában, hol Erdélyben, hol Galíciában szolgált. Megtalálhattam melyik évben nősült, mikor születtek és hol a gyermekai, mikor és hol hunyt el. Az Állomány táblázatok havonta készültek és a változások kerültek átvezetésre, pl. dezertáltak, elhunytak, regrutáltak számszerűsítve. Az én esetemben Burg Péterre vonatkozóan olyan ismeretekre tehettem szert, hogy pl. mikor ment szabadságra és hova, mikor nevezték ki orvosnak, mikor került betegség miatt kórházba stb.

Mivel őszám váratlanul 1778-ban Olmützben, kórházban elhunyt és özvegyet és három árvát hagyott maga után a HKR könyveket a következő halálát követő évekre is megnéztem, hiszen fiatal özvegye nyugdíjért és a pénzbeli hagyaték kiadásáért fordult az Udvari Haditanácsához. Ezekben talált adatok nemcsak az özvegye, hanem gyermekai sorsára vonatkozóan is a további családkutatáshoz kiinduló információkat nyújtottak számomra.

Dr. Pencz Kornél: Régi bajai német családok

5. rész

Papok bajai német családokban

3. rész

KLÉNANCZ Ottó (György Máté) (Baja, 1894. szeptember 21.– Drégelypalánk, 1966. szeptember 20.)

Dr. Klénancz György bajai ügyvéd és, városi ügyész és Drescher Mária fia. Amikor Ottó világra jött, a család a Tóth Kálmán utca 23. szám alatt lakott.

Dr. Klénancznak volt egy lánya is, Aranka, aki az 50-es években a testvérénél lakott a plébánián, ott is halt meg.

A Klenanz egy régi garai-vaskúti család, a későbbi plébános apja még ott született, Johann Klenanz és második felesége, Theresia Schmidt legfiatalabb fiaként. Az 1812. december 12-én Garán született Johann Klenanz apja már vaskúti származású: Martin Klenanz, felesége Agnes Gstalter, szintén vaskúti család lánya, mely család gyökerei azonban Császártöltésre nyúlnak vissza. Martin apja, Johann Heinrich volt a plébános bevándorló őse, 1776. július 29-én hagyta el speyeri hazáját és költözött Magyarországra. Malsch bei Wieslochban jött a világra (D-69254, Rhein-Neckar-Kreis, Baden Württemberg Johann Klenanz fiaként.

Theresia Schmidt, a pap nagyanyja a dédunokája volt annak a Bruchsalból (D-76646, Regierungsbezirk Karlsruhe, Baden-Württemberg) Nemesnádudvarra vándorolt Valentin Schmidt-nek és feleségének, Margaretha Kress-nek.

Meg kell említeni, hogy Theresia Schmidt anyja, Julianna Zimmermann Josef Klenanz özvegye volt, mielőtt hozzáment Konrad Zimmermannhoz. Ez a Josef Klenanz szintén Johann Heinrich fia volt, tehát Klénancz Ottó plébános dédnagyapjának a testvére.

A következő családnevek is megtalálhatók a pap ősei között: Heible, Keller, Kellner, Herle.

A Drescher egy neves bajai nemzetség volt, melynek gyökerei valószínűleg Bátaszékig nyúlnak. Drescher Mária a híres Drescher Ede, bajai ügyvéd és polgármester testvére volt.

Szüleik Franz Drescher és Anna Willinger, akik Bonyhádön, a menyasszony lakóhelyén házasodtak 1845-ben. Franz Drescher akkor már szappankészítő legény volt Baján. Különös, hogy az esketést végző pap szintén a bajai

születésű Samuel Ferenc volt (ld. később), akkori vaskúti káplán! Hogy lehetett az, hogy egy házaspár miatt Bonyhádra ment...? Az egyik tanú Samuel István volt, minden bizonnyal az eskető pap testvére.

Hogy Franz Drescher Bátaszékről került-e Bajára, bizonytalan, mert a születését nem találtam ott meg. Ebben a német községben virágzott egy ilyen nevű nemzetség és Franz másik fia, Ludwig is Bátaszékről hozott magának feleséget, Magdalena Gotzyt. Ugyancsak különös, hogy e nő nagyapjának a testvére, Góczy Konrád szintén pap volt, évtizedekig Szigetvár plébánosa. (A Gotzykkal e sorok szerzője is rokonságban áll).

Egyetemi tanulmányok a bécsi Pazmanaeumban

Pappá szentelés 1918. július 23-án Bécsben

Szervező lelkésze az újonnan alapított honti plébániának (Hont vármegye, ma Nógrád megye) 1922-

Drégelypalánk plébánosa (Hont vármegye, ma Nógrád megye) 1929-1966

A Drégelyi Kerület esperese

kanonok

Drégelypalánk 1993-g a püspökségek átszervezéséig az Esztergomi Érsekséghez tartozott, akkor azonban a Váci Püspökséghez került.

Klénancz több mint 36 éves drégelypalánki plébánosként való tevékenykedéséről egykori híveinek emlékezetében szép kép él. Jól megérettette magát az egyszerű emberekkel, szociálisan érzékeny volt. A negyven éves halotti miséjén a templom tele volt. Különösen a gyermekek szerették őt, a plébánia épületében még egy mozit is berendezett. Jogilag művelt volt, apja példájára először ő is jogász szeretett volna lenni, azonban később barátjával, Kray Pál báróval, a későbbi balassagyarmati plébánossal az egyházi szolgálat mellett döntöttek.

Drégelypalánki működése alatt 36 káplán szolgált mellette. A káplánjaihoz fűződő atyai kapcsolata és az ifjú papok tanításához való kiváló érzeke miatt sok újmisést első szolgálati helyként az ő plébániájára neveztek ki.

Drégelypalánki plébánosként világi feladatokat is ellátott. A helyi nemzeti bizottság elnöke volt, mely az ideiglenes kormány szerveként a háború után az újjáépítési feladatokért felelt.

PETTER István (Baja, 1821. augusztus 20 – Mehádia /Krassó-Szörény megye/, 1880. szeptember 12.)

Josef és Anna Eder fia, akik 1814. május 31-én álltak oltár elé. Minkettő özvegy volt, Josef Petter előző felesége Anna Streck volt, Anna Eder férje Johann Jung.

Josef Petter további származásáról nincsenek információink

Anna Eder 1785. január 22-én jött világra, Johann és Franziska lányaként. Az anya neve minden bizonnyal el lett írva, mivel a többi gyerek keresztelési bejegyzésénél Johann Eder feleségének neve Elisabeth. Tény, hogy Johann Eder 1778. augusztus 27-én Elisabeth Limpergerrel kötött házasságot.

Johann Eder vélhetően Peter és Ursula fia lehetett, akik 1746 Baján voltak.

Elisabeth Limperger vagyaz volt, aki 1761-ben Anton és Theresia Baumann lányaként, vagy az, aki 1758-ban Johann és Agatha lányaként lett kereszttelve. A Limperger nemzetség 1738 óta fellelhető a bajai anyakönyvekben, amikor is Konrad Limperger és neje, Anna Kotzabad első gyermeke lett a keresztvíz alá tartva. Hogy Konrad és Johann vagy Anton miként rokonok, ismeretlen előttünk.

A bajai gimnázium tanulója 1838-ig

Az egri líceum hallgatója 1839-40

A Bécsi Pazmaneum teológia hallgatója 1842-45

Szentfülöp káplánja 1847

Hajós káplánja 1848-52

A *Bajai* Gimnázium latin- és némettanára 1853-63

Gajdobra (Szépliget) plébánosa 1864-79

A Palánkai Körzet esperese 1870-73

Kérdemesült pap, mint esperes és gajdobrai plébános 1880

REICHHELD Károly (Baja, 14. 1858. január 14. - Küllöd, 1903. szeptember 16.)

Konrad Reichheld (aki Adam és Anna Naszbacher fia volt/ és Katharina Ostheimer /aki Johann és Anna Mayer lánya volt/ fia.

Johann Ostheimer szülei Johann és Anna Rutterschmidt voltak.

Az Ostheimer egy elterjedt német család elsősorba Csávolyon, de más észak-bácskai településeken is. Ennek ellenére e nemzetség magyarországi gyökerei nem a Bácskában erednek, hanem anuda környéki hegyvidéken, Pilisszentivánon. Az Ostheimerek származási helye bizonnyal Schöllkrippenben (D-63825 Unterfranken, Bayern) vagy környékén volt.

A Rutterschmidt családnak két fővonala van. A ma ismertebb a garai ág, de a család már az 1730-as évek óta Baján is elterjedt.

Anna Mayer Josef és Anna Schmidt leánya volt.

Topolya káplánja 1885-91

Ada káplánja 1891-1892

Magyarkanizsa káplánja 1893

A Kalocsai Iskolanövérsek Tanítónőképző Intézetének rendes tanára 1894-99
Kolut/Küllöd plébánosa 1900-1903

SAMUEL Ferenc (Baja, 1811. nov. 26. - Regőce, 1882. ápr. 19.)
Stefan /*14.12.1790 Johann és Katharina Lakatusich fia/ és Anna Dragin
/*4.10.1792 Valentin és Theresia Gibiczlány/ gyermeke, a szülők 1811. január
22-én Baján házasodtak.

Bizonytalan, hogy Samuel plébános német származású volt-e.

A szegedi líceum tanulója 1830-ig

Topolya káplánja 1835

Sztanisics/Őrszállás káplánja 1836-38

Sztanisics/Őrszállás adminisztrátora (plébános-helyettes) 1839

Gara káplánja 1840-41

Paripás káplánja 1842

Vaskút káplánja 1845-47

Baja káplánja 1848

Veprovác/Vepröd káplánja 1851-52

Bajmok káplánja 1853

Titel adminisztrátora (1854) majd plébánosa 1855-58

Rigyicza/Regőce plébánosa 1859-81

Regőce kiérdemesült plébánosa 1882

Dr. SS. Canonum, Prof. **SCHINNER** Lajos (Aladár) (Baja, 1871. május 26.)
Franz és Hermina Szantner fia. Származásáról többet nem sikerült megtudnom,
a szülei nem Baján házasodtak, egyik családnév sem fordul elő Észak-
Bácskában.

Pappá szentelés 1895

Justh György neczpáli birtokán házitanító (Túróc vármegye) 1896-1900

Pedagógiai és grammatikai egyetemi tanulmányok Budapesten 1899-1901

Rigyicza/Regőce káplánja 1901

A Kalocsai Iskolanövérsek Tanítónőképző Intézetének tanára 1902-1903

Magyarkanizsa káplánja 1904

Topolya káplánja 1905

Átvált az Esztergomi Érsekségre 1905

Gimnáziumi tanár Nagyszombaton 1905-1918

Az érseki líceum professzora Budapesten 1918-

Tiszteletbeli Szentszéki ülnök Esztergomban 1925-től

Érdemben elbocsátva és címzetes igazgató 1936

Mosonmagyaróvárott lakik 1941

SCHIREL János (Baja, 1790. április 1.– Rigyicza/Regőce /, am 28. Januar 1851)
Johann és Katharina fia.

Bácsalmás káplánja 1815-19

Rigyicza/Regőce plébánosa 1820-51

STIFT János (Baja, 1844. szept. 14. -)

Johann és Magdalena Horn fia

Veprovác/Veprőd káplánja 1868

Petrovoszelo/Bácpéterréve káplánja 1869-73

Petrovoszelo/Bácpéterréve adminisztrátor 1872-73

A keresztelési anyakönyv utólagos megjegyzések rovatában írottak szerint 1879-ben nevét Alapi-ra magyarosította, ezzel a névvel azonban nem találtam róla több adatot – ugyan Stift-ként sem. Talán más egyházmegyébe váltott.

SZEMZŐ (SZEITZ) János (Baja, 1863. március 13. - Karlsbad, 1926. augusztus 4.)

Georg és Agnes Hellenbarth fia. A szülők még Vaskúton házasodtak 1859. november 15-én, de a vőlegény már bajai lakos volt. Georg Seitz Vaskúton Josef és Katharina Faldum fiaként született, Agnes Hellenbarth ugyancsak Vaskúton Sebastian és Katharina Harsch lányaként látta meg a napvilágot. Mind a Seitz, mind a Hellenbarth igazi régi vaskúti nemzetségek. Ők – mint sok egyéb német család a faluban a XVIII. sz. Végén Hajósról jöttek át. A Seitz-ok őshazáját nem ismerjük. Tény az, hogy a nemzetség őse, Georg és Frau Anna Steibler már 1726-ban in Hajóson voltak. A Hellenbart-ok Günzkofen-ből (ma – 253 lakossal – D-88367 Hohentengen/Oberschwaben, Landkreis Sigmaringen településrésze) származnak.

Pappá szentelés: 1888 június 26.

Hajós káplánja 1889

Rácmilitics káplánja 1890

Gakova/Gádor káplánja 1891-92

Sztanisics/Őrszállás káplánja 1893-95

Jankovác (Jánoshalma) káplánja 1896-1897 (Ezidő alatt magyarosított Szemzőre)

Bezdán káplánja 1899

Apatin káplánja 1900-1902

Rém plébánosa 1903-11

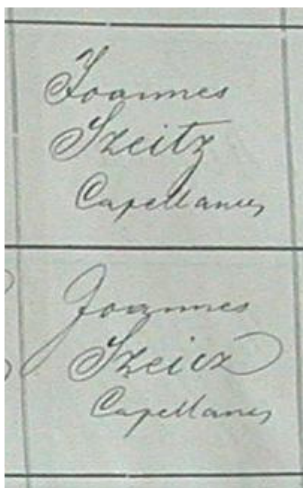
Bácsgyulafalva plébánosa 1912-15

Akasztó plébánosa 1919-23

Figyelemre méltó, hogy amikor még az eredeti, német nevét viselte, németnyelvű községekben tevékenykedett. Amikor a színmagyar Jankovácra került, magyarosította a nevét és ettől kezdve olyan településeken volt, amelyek csak részben, vagy egyáltalán nem német nyelvűek voltak (kivételesen Apatin).

Művei:

1. Az igazság világossága. Hitvédelmi népirat. Zombor, 1898
2. Üdvöztőnk példabeszédei. Apatin 1899
3. Der Weg des Herrn, eine wichtige Sittenlehre für's christliche Volk. Apatin, 1900

Szeitz János aláírásai két egymást követő bejegyzésnél, egyszer „tz”-vel, egyszer „cz”-vel.

TILL Lajos (Baja, 1836. július 1. – Baja, 1906. december 19.)

Anton és Theresia Cseh fia

A bajai gimnázium tanulója 1856-ig

Veprőd káplánja 1861

Óbecse káplánja 1862

Szentfülöp káplánja 1863

Rigyicza/Regőce) káplánja 1864

Kula káplánja 1865-67

Mohol káplánja 1868-69

Palánka káplánja 1870-71

Apatin káplánja 1872-74

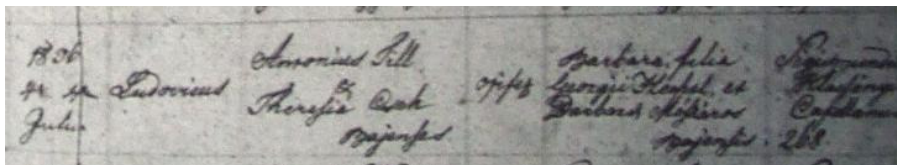
Priglevicza-Szt. Iván/Bácsszentiván káplánja 1875-76

Újvidék káplánja 1877-78

Nemesnádudvar plébánosa 1879-1902

A Hajósi Kerület esperese 1887-89

Kérdemesült Nemesnádudvari plébánosként bajai lakos 1903-1907

Till Lajos keresztelési bejegyzése

WASZNER Lipót (Baja, 1844. okt. 9. - Császártöltés, 1912. nov. 6.)

Georg und Antonia Efler fia

Pappá szentelés 1867

Szenttamás káplánja 1868

Szentülöp káplánja 1869

Hajós káplánja 1870-1875

Baja káplánja 1876-77

Kupuszina adminisztrátora 1878

Zombor káplánja 1879-82

Császártöltés plébánosa 1883-1905

A Keceli Kerület esperese 1902-1904

Kérdemesült esperes és császártöltési plébánosként bajai lakos 1906-1912

WEISZ Mihály (Baja, 1827. augusztus 16. – Gyertyámos, 1902. május 10.)

Michael és Anna Pirk fia

Gajdobra/Szépliget káplánja 1857

Priglevicza-Szt. Iván/Bácsszentiván káplánja 1858-63

Palánka adminisztrátora 1864-65

Krusivlye/Körtés plébánosa 1866-69

Apatin plébánosa 1870-83

Szolgálatból felmentve 1884-86

Bácsborsód adminisztrátora 1887

Gyulafalva adminisztrátora 1888-1900

Gyulafalvai kérdemesült adminisztrátor, lakik Horvátszenén, Torontál vármegye 1901-1902

Források:

- 1) A Baja Belvárosi Plébánia anyakönyvei
- 2) Hajós anyakönyvei
- 3) Vaskút anyakönyvei
- 4) Josef Gatti – Wendelin Peller: Die deutschen Familien von Gara in der Batschka 1737-1945, Erbach, 1997
- 5) Bonyhád anyakönyvei, Tarnai Péter közlése
- 6) Bátaszék anyakönyvei, Jordán Krisztián közlése
- 7) Fábrián Borbála közlései
- 8) A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematizmusa 1777-1923 Szerkesztette: Lakatos Andor - Kalocsa, Kalocsai Főegyházmegei Levéltár, 2002. (A Kalocsai Főegyházmegei Gyűjtemények kiadványai, 3.)
- 9) Paul Flach: Die Hausbesitzer der Stadt Baja um 1803, München 1977
- 10) Paul Flach-Josef Paul: Siedlungsgeschichte von Hajós. München 1976
- 11) www.wikipedia.de - a német települések
- 12) Szinnyi József: Magyar írók élete és munkái, Budapest 1891–1914
- 13) Hlédik László, Drégelypalánk plébánosának közlése

Új könyveink a könyvtárunkban / Neue Bücher in unserer Bibliothek:

Ssz	Szerző/Autor	Cím/Titel	Adományozó/Spender
435	Szluha Márton	Felvidéki nemes családok I-II. (Árva, Trencsén - Zólyom, Sáros, Túróc) Arcanum DVD	
436	Eperjessy Kálmán	Csanád megye az első katonai felvétel(1782-1785) idején(A Makói Múzeum Füzetei, Makó 1971)	?
437	Joó Ernő - Terts András	A budafoki pincék világa, Budapest 2007	Frankovics Ignácné
438	Rudolf László	Bukovinai székely családok - Józseffalva	Rudolf László
439	Thaler Tamás- Zsidi Vilmos	Szász erődtemplomok Erdélyben	

Neue Mitglieder/Új tagjaink:

Ssz/Nr	Név/Name	Cím/Adresse	Tel. Mail
139	Hárs Gyuláné Putz Ágota	2521 Csolnok, Táncsics Mihály út 1/A.	06/ 33-478-381 06/30-685-5744 a.hars@juropnet.hu
140	Gasser István	2521 Csolnok, Széchenyi u. 6.	06/ 33-478-163 gasser.i@invitel.hu
141	Ercsey Dániel	1152 Budapest, Szilas Park 8.	06/ 30 395-0772 daniel_ercsey@yahoo.fr

Verstorbenes Mitglied/Elhunyt tagunk:

Ssz/Nr.	Név/Name
065	Kaptay György

Utódaink

2008 a lánygyermek éve az AKuFF-tagok körében. Örömmel tudatjuk a tagtársakkal, hogy

2008. június 18-án megszületett
Maléth Adél Frida,
Maléth István és felesége **Bíró**
Erzsébet elsőszülött gyermeke:

Ezúton gratulálunk a kis családnak és kívánunk nekik sok boldogságot, erőt, egészséget!

Arnold Ernő tagunk nyílt levele

Tisztelt AKuFF Vezetőség, Kedves Tagtársaim!

Amikor 2000-ben AKuFF tag lettem, úgy éreztem, legtitikosabb álmaim váltak valóra. Ugyanis, amikor 12 évvel ezelőtt – teljesen elszigetelten - családfakutatásba kezdtem, éppen ilyesmiről álmodoztam.

Kezdetől fogva az egyesület családias légköre ragadott meg. Még akikkel soha nem találkoztam személyesen, azok is készségesen segítettek. A magam részéről, ugyanúgy igyekeztem azt viszonzni.

A szakmai összejövetelek, külön élményt jelentettek számomra. Sajnos tömegközlekedéssel (szombati napon) szinte lehetetlen 9 órára eljutni bárhova. Ezért eddig csak négy alkalommal tudtam megjelenni.

Közben változtak a körülmények. A tönkrement Szerbiából folyósított 100 euró nyugdíjam immáron semmit sem ér.(Hangsúlyozom, a tagdíjat nem sokallom). Ehhez még hozzájárult – az utóbbi időben – mind jobban romló egészségem.

Mindent összegezve, szomorú szívvel ugyan, de be kell jelentenem az AKuFF-ból való kilépésemet.

Kaposvár, 2008. június 10.

Arnold Ernő 029. sz. tag

Kérjük kedves kutatótársainkat, illetve mindazokat, akik lapunkat olvassák, küldjék el szakmai cikkeiket a Szerkesztőségbe, hogy azokat folyamatosan megjelentethessük! Munkánkat megkönnyítik, ha írásaikat elektronikus formában, esetleg németül és magyarul is eljuttatják.

Mail: amrein.ilona@freemail.hu (Amrein Ilona)

Cím: 7695 Mecseknádasd, Kossuth L. u. 53.